

Мітал О. Г.,

аспірантка Науково-дослідного фінансового інституту
Міністерства фінансів України

СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Успішне реформування економіки України у нових умовах господарювання вимагає широкомасштабних трансформаційних процесів в усіх сферах суспільного життя. Спрямовані на економічне зростання України суттєві структурно-технологічні зрушення передбачають потужне фінансове забезпечення. Такі процеси, як структурне та якісне оновлення виробництва і створення ринкової інфраструктури відбуваються здебільшого шляхом інвестування. Чим активнішим є інвестиційний процес в країні, тим швидше здійснюються ефективні ринкові перетворення.

Сучасний стан процесу інвестування в Україні вивчають такі вітчизняні вчені, як А. А. Чухно, В. М. Геєць, І. О. Лютий, М. І. Крупка, Т. Г. Затонацька, Д. М. Черваньов та ін.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану інвестиційного процесу в Україні. Актуальність статті обумовлена необхідністю активізації інвестиційної діяльності для забезпечення економічного зростання.

Сучасний інвестиційний процес – це багатостороння діяльність усіх учасників ринкової економіки у нарощуванні капіталу, яка безпосередньо пов'язана з динамічним розвитком економічної системи в цілому¹.

Висвітлення інвестиційного процесу в умовах ринкових відносин може розглядатися з двох сторін: з точки зору динаміки фізичних величин та з позиції фінансових показників. Щодо руху фізичних величин, то інвестиційний процес являє собою таку послідовність явищ:

- створення інвестиційних товарів;
- процес освоєння нових виробничих потужностей;
- експлуатація об'єктів у нормальному режимі з метою виробництва товарів (послуг)².

Інвестиційний процес з погляду фінансових величин – це вкладення грошових сум з метою отримання додаткового прибутку, або досягнення соціального ефекту³.

До показників інвестиційного процесу належать:

- 1) інвестиційні блага;
- 2) обсяг інвестицій за джерелами їх формування: державні, підприємницькі, домашніх господарств, іноземні;

¹ Губський Б. В. Інвестиційні процеси у глобальному середовищі / Б. В. Губський. – К.: Наук. думка, 1998.

² Недашківський М. М., Данілов О. Д. Інвестиційні процеси в Україні / М. М. Недашківський, О. Д. Данілов. – Ірпінь: Акад. ДПС України, 2001.

³ Корчагин Ю. А. Инвестиционный анализ и инвестиционная стратегия / Ю. А. Корчагин. – Воронеж: ЦИРЭ, 2005; Інвестування української економіки: Моногр. / За ред. А. І. Сухорукова. – К.: Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки, 2005.

3) структура інвестицій, яка характеризує розподіл загального обсягу за окремими складовими:

- інвестиції у капітал, людину, науково-технічний прогрес, у природо-зберігаючі заходи;
- інвестиції у технологічну складову, будівництво, придбання машин і устаткування, у допоміжні матеріали;
- інвестиції у відтворювальну складову, заощадження, амортизаційні відрахування, зовнішні джерела⁴.

Проаналізуємо інвестиційний процес в Україні згідно з наведеною методологією.

У табл. 1 відображено номінальний обсяг використаного ВВП у поточних цінах, інвестицій та їх питома вага у ВВП. Частка прямих інвестицій в основний капітал за досліджуваний період становить у середньому 21 %, що є досить низьким показником для країни з економікою, яка розвивається. Наприклад, “азійські тигри” інвестували в розвиток реального сектора економіки до 40 % ВВП, а у Південній Кореї, де певний період інвестиції не перевищували 20 % і зростання було дуже низьким, реальний сектор можна прискорено розвивати лише у тому випадку, якщо інвестиції перевищують 30 % ВВП⁵.

Таблиця 1

Номінальний обсяг використаного ВВП у поточних цінах, тис. грн

Показник	Січень–вересень		
	2005	2006	2007
ВВП	313 672 120	387 233 313	490 120 034
Інвестиції в основний капітал	51 551 887	68 201 421	10 212 539
Питома вага інвестицій у ВВП, %	16,43	17,6	20,8

Складено за даними Держкомстату України.

Темпи приросту ВВП і величину інвестицій можна представити співвідношенням:

$$Y = \alpha_1 I; \text{ або } Y = \alpha i I_k + C,$$

де: Y – темп приросту ВВП; I – інвестиції; α_1 – коефіцієнт трансформації інвестицій в темпи приросту ВВП; i – темпи приросту інвестицій; I_k – інвестиції в людський капітал; α – коефіцієнт трансформації; C – постійна, яка дорівнює в окремому випадку нулю.

Коефіцієнт еластичності ВВП щодо інвестицій прямо пропорційно залежить від рівня людського капіталу, а також величини інвестицій як в людський капітал, так і в реальну економіку. Тому й існує межа, нижче якої

⁴ Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47.

⁵ Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств: навч. посіб. / Д. М. Черваньов. – К.: Знання-Прес, 2003.

віддача від інвестицій вкрай мала. Крім того, вона може і не перевищувати величину амортизації. Така ситуація існує в промисловому, транспортному комплексах, у торгівлі й операціях з нерухомістю в Україні, водночас галузі з високою доданою вартістю майже не інвестуються (табл. 2).

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування наведена в табл. 3. Основна частка інвестицій – це кошти підприємств та організацій, а також кредити банків. Частка іноземних інвестицій становить лише 2,7 %, хоча відомо, що іноземні інвестиції відіграють особливу роль у зростанні економіки в країнах, що розвиваються.

Інвестори із розвинених країн традиційно є додатковими гарантими збереження приватної власності та постачальниками новітніх технологій, виробництв, а також підприємницької етики й традицій. Потік інвестицій із розвинених країн є гарантією цивілізованого та демократичного розвитку інвестованої країни, фінансової, інституціональної та законодавчої стабільності. Аналізуючи дані табл. 4, можна побачити стабільне зростання іноземних інвестицій, що є показником довіри до нашої країни.

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, %

Показник	Січень–вересень		
	2005	2006	2007
Інвестиції в основний капітал, усього	100,0	100,0	100,0
У тому числі:			
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	4,8	5,6	4,9
промисловість	40,8	38,4	38,2
будівництво	3,2	3,2	3,7
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2,6	2,9	8,0
діяльність готелів та ресторанів	6,3	5,5	1,0
діяльність транспорту та зв'язку	15,2	16,7	17,0
фінансова діяльність	14,2	15,8	16,2
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	17,6	18,4	20,6
державне управління	1,1	1,3	0,6
освіта	1,8	1,7	0,7
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,4	0,4	1,0
надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,2	0,1	1,9

Складено за даними Держкомстату України.

Таблиця 3

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування, %

Показник	Січень–вересень	
	2006	2007
Інвестиції в основний капітал, усього	100,0	100,0
У тому числі за рахунок:		
державного бюджету	5,6	5,4
місцевих бюджетів	4,3	3,2
підприємств та організацій	60,5	61,1
іноземних інвесторів	3,2	2,7
інвестиційних фондів	1,2	1,9
населення на індивідуальне житлове будівництво	3,9	5,7
кредитів банків та інших позик	13,6	4,5
інших джерел фінансування	7,7	13,9

Складено за даними Держкомстату України.

Таблиця 4

Обсяги прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності, тис. дол. США

Показник	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008
Прямі іноземні інвестиції, усього	8 353 877,99	16 375 209,90	21 185 962,97	29 489 411,1
У тому числі:				
оптова торгівля і посередництво у торгівлі харчова промисловість та перероблення сільсько-господарських продуктів	1 389 285,24	1 771 353,37	2 419 822,67	8 138 121,0
фінансова діяльність машинобудування (виробництво машин, електричного, транспортного та електронного устаткування)	676 416,21	1 052 474,50	1 398 346,76	1 685 600,0
транспорт і зв'язок	629 591,09	926 492,36	1 274 623,42	1 564 121,0
операції з нерухомістю, здавання у найм та послуги юридичним особам	589 179,44	743 728,16	906 349,81	1 049 611,16
хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів)	471 870,36	693 768,55	901 210,43	83 880,0

Показник	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008
металургія та оброблення металу	425 428,31	585 500,48	819 190,51	72 190,0
готелі і ресторани	257 646,35	387 232,76	688 622,54	31 697,2
будівництво	246 896,38	310 269,86	402 293,84	22 610,0
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	219 919,47	291 970,63	388 091,17	105 950,5
виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	213 550,55	282 527,79	383 043,45	13 750,5
добувна промисловість	172 984,85	220 668,80	325 063,41	479 390,9
виробництво інших неметалевих мінеральних виробів	172 739,13	210 842,57	232 510,95	305 640,4
колективні, громадські та особисті послуги	163 003,69	194 404,60	207 606,05	
охорона здоров'я та соціальна допомога	155 771,05	177 521,49	201 807,71	259 720,2
целюлозно-паперова промисловість; видавнича справа	152 927,37	160 071,64	176 424,52	255 060,6
виробництво деревини та виробів з деревини	130 076,99	156 073,44	172 286,58	161 920,2
легка промисловість (текстильна промисловість, пошиття одягу, виробництво шкіри та шкіряного взуття)	119 827,34	129 119,53	153 304,45	127 691,9
торгівля транспортними засобами та їх ремонт	95 133,21	102 999,94	126 594,92	55 711,1
роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт	83 057,97	79 084,30	96 294,20	
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	35 924,08	52 458,12	79 138,51	55 271,7
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	7205,57	34 088,04	35 288,25	42 666,6
освіта	3540,39	6585,40	7663,04	28 555,5
інші види економічної діяльності	130 716,82	138 130,55	177 204,94	22 411,0

Складено за даними Держкомстату України.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 січня 2008 р. – 29 489,4 млн дол., що на 36,5 % більше обсягів інвестицій на початок 2007 р., та в розрахунку на одну особу становить 636,5 дол. (рис. 1).

Інвестиції надійшли зі 123 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 5941,8 млн дол., Німеччина – 5917,9 млн дол., Нідерланди – 2511,2 млн дол., Австрія – 2075,2 млн дол., Сполучене Королівство – 1968,8 млн дол., Російська Федерація – 1462,2 млн дол., Сполучені Штати Америки – 1436,8 млн дол., Франція – 1046,2 млн дол., Британські Віргінські Острови – 1045,7 млн дол. та Швеція – 1006,6 млн дол. Значний приріст іноземного капіталу у звітному році спостерігався на підприємствах, які здійснюють фінансову діяльність, – на 2277,8 млн дол., операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – на 782,0 млн дол., будівництво – на 779,4 млн дол., а також на підприємствах промисловості – на 2026,9 млн дол., у тому числі добувної – на 627,9 млн дол. та переробної – на 1393,5 млн дол. Серед галузей переробної промисловості найбільше зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (на 370,6 млн дол.), харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 292,0 млн дол.), металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (на 245,1 млн дол.), хімічної та нафтохімічної промисловості (на 181,9 млн дол.). На підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку капітал зріс на 430,7 млн дол., транспорту та зв'язку – на 296,6 млн дол., сільськогосподарства, мисливства, лісового господарства – на 152,8 млн дол.

Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 1 січня 2008 р. становив 6196,1 млн дол., у тому числі у країни СНД – 220,2 млн дол. (3,5 % загального обсягу), в інші країни світу – 5975,9 млн дол. (96,5 %) (рис. 2).

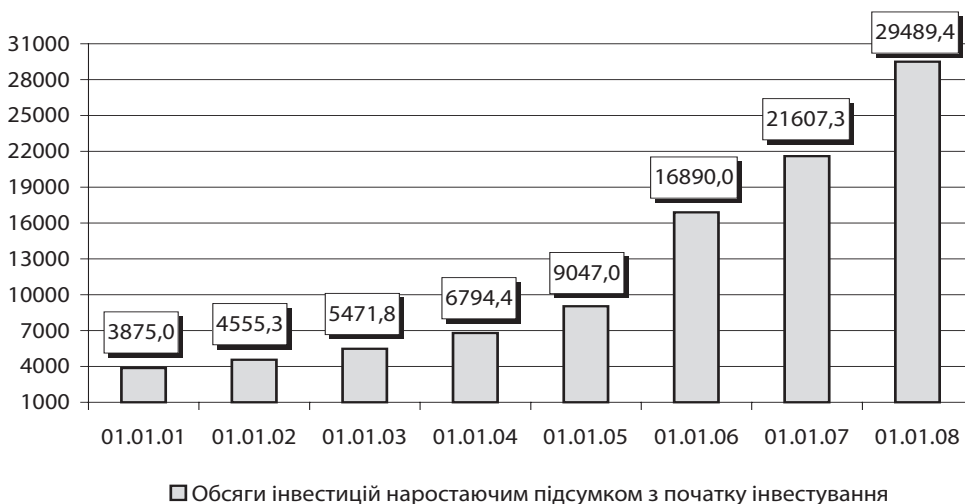

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. США

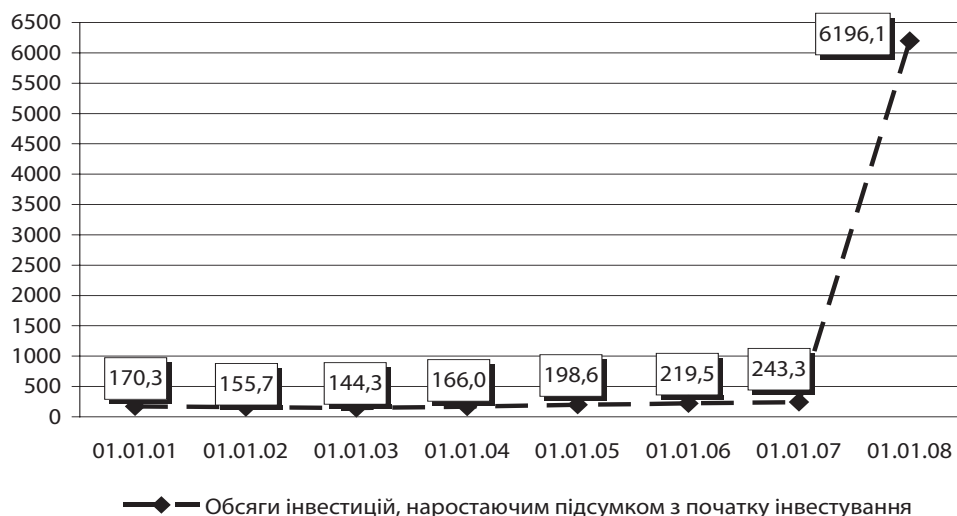

Рис. 2. Прямі інвестиції з України, млн дол. США

Основними інвесторами з України є підприємства, що належать до таких видів економічної діяльності, як операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, діяльність транспорту, фінансова діяльність, оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі, державне управління.

Значні обсяги капіталу спрямовано до Кіпру – 5825,5 млн дол., Російської Федерації – 148,6 млн дол., Латвії – 30,7 млн дол., Польщі – 30,1 млн дол., Грузії – 28,0 млн дол., Молдови – 26,7 млн дол.⁶

Зі зростанням доходів населення природним чином у відкритій економіці зріс імпорт товарів вищого гатунку, на відміну від вітчизняних. Тому українські товаровиробники не можуть досягти запланованих темпів приросту промислового виробництва. У табл. 5 наведені основні показники промисловості.

Таблиця 5

Основні показники промисловості

Показник	2005	2006	2007
Кількість працюючих організацій (на кінець року)	116 260	119 181	122 781
Обсяги промислової продукції, млн грн	468 562,6	460 371,9	40 885,1
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис.	3913,3	3378,1	3309,2
Фінансовий результат діяльності промисловості, млн грн	26 759,4	33 656,8	42 135,6
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, %	5,5	5,9	6,1

За даними Держкомстату України.

⁶ <http://ukrstat.gov.ua>.

Привертає увагу скорочення чисельності промислового персоналу. З одного боку, це сприяє підвищенню рентабельності продукції, з другого — визначає зниження реального обсягу продукції з високою доданою вартістю. Фінансовий результат діяльності промисловості зростає, що дає змогу говорити про позитивні тенденції економічних процесів взагалі й інвестиційного процесу зокрема.

Аналізуючи сучасний стан інвестиційного процесу в країні, можна зробити висновок про покращання інвестиційного клімату загалом. Ухвалені упродовж 2006–2007 рр. Президентом України та Кабінетом Міністрів України програми та проекти мають на меті пожвавлення інвестиційної діяльності в державі та покращання інвестиційного клімату.

До того ж необхідно додатково виділити бюджетні кошти на реалізацію національних проектів, програм, активізацію інноваційної складової економіки, підтримку стратегічно важливих галузей економіки. Варто приділити достатню увагу фінансуванню освіти, науки, розвитку високих технологій, включаючи комп'ютеризацію освіти та інших галузей, охороні здоров'я, будівництву доступного житла, розвитку інфраструктури країни. Державні інвестиції потрібно направляти у розвиток людського капіталу та середовища для ефективного його функціонування як виробничого фактора економіки. Додаткові інвестиції потрібні для зростання рівня та якості життя населення, створення й розвитку сучасної промисловості, виходу країни на новий технологічний рівень прискорення євроінтеграційних процесів в Україні.